

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יצחק״א אפרים שמעון סינאוויץ

66

בנוֹלָדִים כו'. ה"ה דה"מ לאַקשׁוּי מַאי אָף. וְל"ג דְּלֵי מַשׁוּס זֶה הַמ"ל דְּקֵאִי אֲרִישָׁא:
 מוֹד בְּבִלִי <עוֹז וְהֶדֶר> - יוֹ נֶדְרִים / תִּלְמוּד בְּבִלִי {עֲמוּד 271} (743502)

בנולדים הא מן הנולדים אסור בילודים, שלא נתכוון אלא ממה שדרכו להוליד כגון אדם ובהמה וחיה, אבל אותן שדרכן להטיל ביצים כגון דגים ועופות מותר בהם, וכן הלכה. ולפי דרכנו למדנו שאדם נודר ממי שלא בא לעולם, ר"ל¹⁵⁵ שאוסר הנאת העתיד לילד על עצמו. אע"פ שאי אפשר לאסור הנאתו על העתיד לילד, כמו שנבאר למטה.

ותירצו את דבריו שאף הנודר בנולדים מותר בילודים, שאין משמע של נולדים אלא הנולדים אחר גדרו, וכדכתיב (מלכים א יג, ב) הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו ועדין אף מנשה לא נולד, ואע"פ שמצינו (בראשית מח, ה) שני בניך הנולדים לך וכבר נולדו, מכל מקום קרא משמע הכי ומשמע הכי ולשון בני אדם הוא לקרא נולד לעתיד, ואין המקרא מכחישו, והלכה כתנא קמא שאם נדר מן הילודים מותר

[לא, ע"א] חמשנה הנודר משובתי השבת אסור בישראל ואסור בכותים. מאוכלי השום אסור בישראל ואסור בכותים. מעולי ירושלם אסור בישראל ומותר בכותים.

אמר הר"ם הנה אבאר לך בנאת המסכתא שהיה מנהגם לאמיל השום בערב שבת בהכרח. והיו הכותים יתעיבו ירושלם וישנאו אותה יותר מכל הארצות, וסבת זה מה שהתבאר בספר עזרא כל שכן שלא יעלו לחוג אליה.

ע"ב) אסור בישראל ובכותים ומותר בגוים. מעולי ירושלם אסור בישראל ומותר בכותים, שאע"פ שמצווים אינם עולים מצד שדמות יונה מצאו בהר גריזים ועבדוה (עיין חולין ו' ע"א), וכל שכן בגוים. ומשנה זו אף היא הלכה אלא שעכשו עשו את הכותים כגוים גמורים ומותר בהם, וגדולי המתברים (רמב"ם פ"ט ה"כ) שהביאו בה את הכותים נראה שדרך שטפא כתבוה¹⁵⁷.

אמר המאירי. הנודר משובתי השבת אסור בישראל ובכותים מפני שסובר גירי אמת הם¹⁵⁶ ונמצאו מצווים אצל השבת, ומותר בגוים שאפילו היו מקיימים אותו אין כונתו אלא על המקיימים מצד המצוה, ר"ל שמצווים ועושים. וכן הדין בנדר מאוכלי השום ר"ל בלילי שבת שכך היא תקנת עזרא כדי להרבות הזרע לתשושי כח העמלים בתורה, שבאים לקיים מצות עונה מדכתיב (תהלים א, ג) אשר פריי יתן בעתו כמו שביארנו בכתובות (דף ס"ב

חמשנה קונם שאני נהנה לבני נח מותר בישראל ואסור באומות, שאיני נחנה לזרע אברחם אסור בישראל ומותר באומות, שאיני נחנה לישראל לוקח ביתר. אין בפחות, שישראל נהנים לי לוקח בפחות ומוכר ביתר אין שומעין לו, שאיני נחנה להם והן לי יהנה לאומות.

סי' רי"ז ס"ק מ"ב (בשו"ע הגדול ליתא) ומובא ד"ה אילמא ושיטמ"ק. 157. עיין קרן אורה בשלמי נדרים ל' ע"ב ד"ה בר"ן. 155. עיין קרן אורה ד"ה מדלא קאמר. 156. ראה תוס' קרן אורה ד"ה מדלא קאמר. 157. עיין קרן אורה ד"ה אילמא ושיטמ"ק.

כא פני ריקם: ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת בחריש ובקציר תשבת: **כב** וחג שבעת תעשה לה בכורי קציר חטים וחג האסיף תקופת השנה: שלש דשבועיא תעביד לה, בכורי חצד חטין, וחגא דכנשא, (ב) מפקה דשפא: כג. תלת

(כא) בחריש ובקציר, למה נזכר חריש וקציר, יש מרבותינו רש"י אומרים⁷⁸ על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית, וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית, ללמדך שמוסיפין מחול על הקדש, וכך משמעו: ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת, ועבודת ו' הימים שהתחילי לה, יש שנה⁷⁹ שהחריש והקציר אסור, ואין צורך לומר חריש וקציר של שביעית, שהרי כבר נאמר: שדך לא תזרע וגו' (ויקרא כה ד). ויש מהם אומרים⁸⁰ שאינן מדבר אלא בשבת, וחריש וקציר שהוזכר בו לומר לה: מה חריש רשות⁸¹ אף קציר רשות, יצא קציר העומר שהוא מצוה⁸² ודוחה את השבת.

(כב) בכורי קציר חטים, שאתה מביא בו שתי הלחם מן החטים. בכורי, שהיא מנחה ראשונה הבאה מן החרד של חטים למקדש, כי מנחת העומר הבאה בפסח מן השעורים היא. וחג האסיף, בזמן⁸³ שאתה אוסף תבואתך מן השדה לבית⁸⁴. אסיפה זו לשון הכנסה לבית, כמו: ואספתו אל תוך ביתך (דברים כב ב). תקופת השנה, שהיא בחזרת השנה, בתחילת השנה הבאה. תקופת, לשון מסיבה והקפה.

78 רבי עקיבא ברי"ה ט א. 79 דאי אשבת (קאי) חריש וקציר הוא דאסור שאר מלאכות מי שרר (רש"י ר"ה). 80 רבי ישמעאל שם. 81 אין לה חריש של מצוה ואפילו לזרע לצורך עומר ושתי הלחם, שהרי אם מצא חורש אינו חורש, ואינו אסור לה בשבת, אף קציר שאני אסור לה בשל רשות אני אסור לה (רש"י שם). 82 שאפילו מצא קצור מצוה לקצור, ויש לה ללמוד מכאן שהוא רוחה את השבת (שם). 83 אבל לא בחג עצמו. 84 מפני הגשמים (רש"י לעיל כג טז).

(כא) ששת ימים, ככה כתוב בראשונה⁴⁸. **וטעם בחריש ובקציר**, ראב"ע **האר"י** שהם עיקר חיי האדם. אמר ענן⁴⁹ ימחה שמו כענן כי זה על משכב האשה. והלא תכסהו בוש, כי אם אמרנו כי ביד הגבר החריש⁵⁰, הלא במלת קציר⁵¹ יחריש⁵². ולא הזכיר בפרשה הזאת שנת השמיטה⁵³, כי היום הידוע השלם הוא תנועת הגלגל העליון ממזרח למערב בעשרים וארבעה שעות. ויום השמש⁵⁴ הוא שלש מאות וששים וחמשה ימים וקרוב מרביעית יום, כי הוא תקופת השמש מתחילת מערב עד שובה אל מקומה⁵⁵. וחכמי המזלות יבינו זה.

(כב) וחג, כתוב בשני מקומות⁵⁶. ושם בצאת השנה⁵⁷, כי סוף השנה הוא תחילת השנה האחרת. וזה לאות, כי השמש תכנס במזל המאזנים⁵⁸ סמוך ליום העשור, ולא יתאחר עד צאת סוכות, שלא תכנס השנה האחרת, על כן כתוב תקופת השנה⁵⁹. ואל תסמוך על תקופת שמואל, רק על תקופת רב אדא⁶⁰. אעפ"י שהיא צריכה לשני תיקונים. האחד בעבור

48 לעיל כג יב. 49 מסד כת הקראים. 50 ושייך לאוסרו בשבת. 51 שלדעתו הכונה ללידה. 52 שאי אפשר לאוסרו בשבת. 53 כמו לעיל כג ייב. 54 יום במובן שנה. 55 במשפט וביום השביעי תשבות קיים משנה הוראה. א) יום של עשרים וארבע שעות, והוא היום השביעי של השבוע. ב) יום כשנת שמש שהוא כן שלש מאות וששים וחמשה יום וקרוב לרביעית יום והוא שביעי לשנים. 56 כאן ולעיל כג טז. 57 לעיל כג, טז כתוב: בצאת השנה. 58 המזל של חודש תשרי. 59 כתב האסיף שהוא תג הסוכות, מקיפה — סובבת השנה ותכנסת השנה החדשה. לפיכך בין הגורמים לעיבור השנה היתה גם התקופה. 60 ראה לעיל יב ב הע' 15.

רס"ג (כא) בחריש ובקציר, אפילו³⁶ בזמן החריש והקציר. (כב) בכורי קציר חטים, בעת בכורי קציר החטים. תקופת השנה, בסוף השנה.

36 שהמלאכה נחוצה ודחופה ואינה סובלת דיחוי, והוסיף אפילו להוציא מפירוש הקראים הובא בראב"ע.

רשב"ם (כא) ששת ימים תעבד, עבודת קרקע. סתם עבודה עבודת קרקע, כדכתיב כי תעבוד את האדמה (בראשית ד יב), עובד אדמתו ישבע לחם (משלי יב יא, כח יט). בחריש ובקציר תשבות, שהיא חשובה וצריכה לבריות²² וכל שכן שאר מלאכות.

(כג) את פני האדון, כבר פירשתיו באלה המשפטים²³.

22 ראה ראב"ע. 23 לעיל כג יז.

רמב"ן (כא) בחריש ובקציר תשבות, על דרך הפשט¹³ הזכיר חריש וקציר, שבהם עיקר חיי האדם¹⁴, והזכיר השבת כאמצע הרגלים כי סמך אותו לחג המצות ולקדוש הבכורות, בעבור שכולם זכר למעשה בראשית, כי ביציאת מצרים אות ומופת בו כאשר פירשתי בעשרת הדברות¹⁵, ועוד כי הכתוב אמר שיש גם בשבת זכר ליציאת מצרים, כמו שאמר בעשרת הדברות האחרונות וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלהיך משם על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת (דברים ה יד), ושם אפרש בעזרת הש"י ויתרומם.

13 [ראב"ע פ"י הארוך]. 14 כלומר אפילו בזמן חריש וקציר שהם עיקר חיי האדם בעבודת האדמה תשבות ביום השבת ולא תעשה בו מלאכה (בכ"י). 15 לעיל כ ב.

חזקוני (כא) ששת ימים תעבוד, חזר בו⁴⁵ בשביל: בחריש ובקציר. (כב) וחג שבועות, בשביל: בכורי קציר חטים. וחג האסיף, בשביל: תקופת השנה.

45 אף שכבר כתוב כן למעלה כג יב.

ראב"ע (כא) וטעם בחריש ובקציר, אפילו החריש והקציר שבו חיי האדם תלויים, כי יתכן להיות הארץ גשומה ואם לא תזרע ביום שבת תיבש, והקציר אם לא יאסף ישחת. ויאמר הגאון²⁷ כי כן ושאלה אשה משכנתה (לעיל ג כב), שהתיר ה' אפילו אשה משכנתה, וכן פסחים בזו בו (ישעיה לג כג).

27 [ראה רס"ג].

ספורנו (כא) ששת ימים תעבוד, וביום השביעי תשבות, גם כן תהיה הצלחתך כשתעבוד ששת ימים כאשר תשבות בשביעי⁹⁴. בחריש ובקציר תשבות, וכן כשתשבות אחת לשבע שנים בחריש ובקציר, וזה בשבתות השנים הנקראים גם כן "שבת לה'" (ויק' כה ב), תצליח בחריש ובקציר, כאמרו "ושש שנים תזרע את ארצך, ואספת את תבואתה" (לעיל כג י). 94 סובב על ביאורו בפסוק יח.

וגדולים מעשיו – לחדש הרבה דינים, כימי עולם וכשנים קדמוניות בזמן התלמודים, ואף אותם אשר פג טעמם – ריח הדין לא נמר [ע"פ ירמיה מח, יא]. והוסיף לאמר, שצריך לזהר בכל דברי חכמינו ז"ל, אף שבטל הטעם שגלו, כי לא גלו רק טעם אחד, והעלימו הרבה טעמים כמוסים ונעלמים, מהם אשר בסתרי הקבלה סתרים, ומהם אשר אין מגלן אלא לצנועים ולחכמים, אנשי מעשה הגדולים (י).

ועי' ספד"צ (פ' ה, דף נה) שכתב, והכלל כי כל מה שהיה והיה ויהיה עד עולם, הכל כלול בתורה מבראשית עד לעיני כל ישראל. ולא הכללים בלבד, אלא אפילו פרטים של כל מין ומין, ושל כל אדם, וכל שאירע לו מיום הולדו עד סופו, וכל גלגוליו וכל פרטיו ופרטי פרטיו. וכן של כל מין בהמה וחיה, וכל בעל חי שבעולם, וכל עשב וצומח ודומם, וכל פרטיהם ופרטי פרטיהם בכל מין ומין, ואישי המינים עד לעולם, ומה שיאירע להם ושרשם. וכל מ"ש באבות ומשה וישראל, כולם הם בכל דור ודור, שכולם מתגלגלין ניצוציהם בכל דור ודור כידוע. וכן כל מעשיהם מאדה"ר עד סוף התורה, הוא בכל דור כידוע למבין, וכ"ה בכל אדם ואדם לבד, כמו שהתחיל לבאר במדרש הנעלם ברמז. וכל זה כולו נכלל בפסוק בראשית עד נח כמ"ש כאן בס"ד. וכללו נכלל בפ' הראשונה עד ברא אלהים לעשות, כנ"ל. וכלל כללי הכללים בפסוק ראשון בו' תיבות ז' אלפי שנה, כמ"ש בפ"א שתא אלפא שנין בשתא קדמאי כו' עכ"ל.

יב והיה נזהר מאוד בכל דיני גילוי מטעמו ונימוקו זה, וכמ"ש בצוואת ר"א הגדול טעם אחר סכנה בגילוי המשקה בכ"מ, [פאת השלחן הל' ארץ ישראל סי' ז' ס"ק לב], ועי' מעשה רב (ס' צה). [ושמעתי שהרב מ' פנחס מ"מ דפאלצק (בעה"מ מגיד צדק וגבעת פנחס ושאר חיבורים), הי' משרת את הגאון זמן מה, והיה צוויו חזק עליו שיזהר מן הגילוי, והיה מביא לו תמיד מים לשתות מן החדש מן הפלאמפ שבחצר בהכנס בוילנא, רק פ"א בלילה הי' עת גשמים ורוח סערה, נתעצל ללכת ומילא מים מחבית מגולה והביא לו. ולמחרת אחר תפלת שחרית, הוכיחו רבינו ז"ל על פניו מדוע נתן לו מים מגולים. ולמען הראות גודל ענין הגילוי אף בזה"ז ושלא יקל הדבר בעיניו על ימים הבאים סיפר לו רבינו ז"ל, כי הי' תמונה א' מבלבלו כל תפלת שחרית דנא, שע"י שתיית המים מגולים גרם לו זה"י. הגרד"ל].

וכן לאכול שום בע"ש כתקנות עזרא, מבואר בב"ק (פב) מטעם עונה בע"ש, והוא

11. ובשיח אליהו (ירושלים תרנ"ד) כתב: קבלה גמורה מהגר"א שמי שנוהר בתכלית החומרות בגילוי כל המשקין ומים לשתיה לא יבא מחשבה וזה בתפילה.

הוא אשר הקם על [ע"פ ש"ב כג. א], לקומם שממות הראשונים, אשר ברבות הימים נעזבו כמה דינים מהתלמוד, ואין מתעורר להחזיק בהם, וחתרו חתירות בהתרים בקוריי עכביש, את אשר נהגו נגד דברי חכמינו ז"ל. והוא לא כן (י), לא הלך לקראת המנהגים לאמר: פוק חזי מה עמא דבר!

צוה לאכול אף למי שאינו נשוי, מעשה רב (סי' קכד). אמר יהושע העשיל, ע' נדרים (לא), הנודר מן אוכלי שום אסור בישראל ואסור בכותים. וכ"כ כי עונת הכותים אינה בע"ש. ועמ"ש הראב"ע על בחריש ובקציר תשבות, שדעת הממאנים שהמקרא אוסר עונה בשבת, ע"ש. [ובמ"א כתבתי שהטעם שהקפידו חז"ל לעונת ת"ח בע"ש דוקא, א' מן הטעמים הוא להוציא מלבן של הממאנים הנ"ל. וכן יש הרבה בדברי חז"ל, וכמ"ש (ביומא ב) מטמאים היו את הכהן השורף את הפרה להוציא מלבן של צדוקים וכי"ב בש"מ]. ועי' ירושלמי נזיר (פ"ה הל' ב) דמר ר' נסא, כאינש דאית לי' תרי טעמין, ומתיב חד מנהון. [כן דרך המשנה לומר טעם א' אע"פ שיש להם עוד טעמים]. וע' ירושלמי כלאים (פ"ב הל"א) ע"ש. וע' בר"ש דמאי (פ"ז מ"ד) כ' דהכי אשכחן דאין הגמרא חושב עיקר הטעם שכתוב במשנה, גבי בקיעת הנוד בערובין (לז). וכן בזבחים (עז), ובשבועות (יט), ומכות (יג) ע"ש. ועמ"ש במ"א ע"ד ידידי הגאון מוהר"ץ חיות מזאלקווי בדרכי הוראה בענין דברי חז"ל אשר נתבטל הטעם.

וסיפר לי הרה"ג ר' ישראל בהק' המ"ץ דווילנא, שהגיד לו הרב המחבר חיי אדם ז"ל, אשר פ"א ישב לפני הגאון החסיד נ"ע, וגם תלמידיו הגדולים ישבו סביב לשולחנו בעש"ק. וישאל להם הגאון נ"ע, אם הכינו להם שום לשבת כתקנות עזרא, והשיבו התלמידים הלא לא נכון לנו, כי אם אשה עצורה לנו. והשיב להם הגאון א"כ לא יהי מילה בשמיני. והרב בעל חיי אדם כרגע הבין, ופתח וא' ד' הגמ' בנדה (לא) מ"מ אמרה תורה מילה לח', שלא יהי' כולם שמחים ואביו ואמו עצבים ע"כ, וכהיום הלא בטל הטעם. ונענע הגאון בראשו כי לזה כיון ע"כ. וע' במהרא"ש (סי' כח). וע"ש בהגהות מוהר"ץ חיות לנדה, שהביא מהמדרש טעם אחר למילה בשמיני. [ושמעתי לבאר בזה שבת (קל), כל מצוה שקיבלו ישראל עליהם בשמחה כגון מילה כו', עדיין עושין אותה בשמחה. וכל מצוה שקיבלו עליהם בקטטה כגון עריות כו', על עסקי משפחותיו, עדיין עושין אותה בקטטה. שפי' לשון עדיין, יען כי כעת בטל הטעם כגון מילה שכעת אינה נטהרת לח' ימים, והו"ל אביו ואמו עצבין, עכ"ז המה שמחין במצוה. וכן גבי עריות דמשפחותיו, דאכה"ג בטלו ליצרא דקרובות כמבואר (יומא סט), עכ"ז עושין בקטטה עדיין].

יג ועצמו מספר הדינים ומנהגים המובאים בהכרעת השו"ע שלו ובמעשה רב,

מקרא סימן יג העדה קיג

העומר. וראה חגיגה יז, ב על יום טבוח
אחר השבת. וראה כרמי שומרון
(קירכהיים) עמ' 28, ותורה שלמה פ'
בשלח סי' יז במילואים וסי' כא. וראה
מש"כ בזה בס"ד במקרא ^{העדה}_{שומר חנוכה} וראה
תולדות סי' קב, על שחיטת מעוברת, וכן
ראה בהעיתור ה' שחיטה בשם רס"ג על
אסיפה בדגים, ואכן ברס"ג בפ"י התורה
מבואר שהיא דעת צדוקים ולא כפי
שהבינו אחרים שזוהי שי' רס"ג, עיש"ה.
וראה חולין סז, ב, וב"י יו"ד סי' יג,
וראה קובץ 'הר המור' (ירושלים
תשמ"ב) מאמר של הגרי"פ פרלא על
ענין זה, וראה 'דורות הראשונים' כרך ב
פרקים רבים בתולדות ישראל בנושא
הצדוקים, וראה מכות ה, ב בענין עד
זומם, ומאירי שם, ועיי"ש שהרגו עד
זומם להוציא מלבן ^{העדה}_{של צדוקים}. וראה
מש"כ בזה באורך בפקודי העדה פי"ט
מהל' סנהדרין ה"ד. וראה בס' משנת רבי
יעקב לר"י שור ז"ל, פ"י אות מח על
הריגת עד זומם, דברים נכבדים.

וראוי להקדים מש"כ הכוזרי מאמר
שלישי פרק סה, שיש הבדל בין
צדוקים ובייתוסים לקראים, שהצדוקים
והבייתוסים כפרו בעולם הבא, והם
המינים שאנו מתפללים על אובדנם,
ואילו הקראים שרשם הוא בזמן ינאי
המלך שהרג את החכמים, ונשארה תורה
שבכתב בקרן זוית, ודחו את התורה
שבכתב, וכתב עליהם וז"ל, הקראים
הודו בשרשי התורה אך התחכמו

בענפים, ויתכן שהגיע מזה הפסד גם אל
השרשים, אבל רק מתוך חוסר ידיעה לא
בכונה. עכ"ל. וראה שם פרק כב-כג.
ועוד יש לציין המשנה נדרים לא, א
דהכותים מקיימים תקנת עזרא של
אכילת שום בליל שבת, ולא כהקראים
שאוסרים עונה בשבת, והסוגיא שם
דכותים גירי אמת וכמש"כ המאירי
וריעב"ץ שם, וראה מש"כ בזה בס"ד
במקרא העדה פ' וישלח סי' קנו. ומצאתי
עוד בזה בהגהות הרש"ש על מעשה רב
סי' קכד, וראה במהדורת זלושינסקי
(תשס"ט) עמ' קלז-קלח. נואח"כ מצאתי
בספר 'המצרף' (אודסה תרל"א), שחיבר
משכיל אפיקורוס, שאף הוא כ"כ,
ואעפ"כ משנה לא זוה ממקומה כי
האמת נכונה בעצמה ולא תפסל בגלל
הרשעים הללו].

ועל עיקר תקנת אכילת שום, ראה
משנ"ת בס"ד ב'אוצר מפה"ת' ב"ק
הערות 157-197, וראה רש"ש ושלמי
נדרים שם על השמטת הרמב"ם דין זה
בהלכות נדרים פ"ט ה"כ, וראה לח"מ
וספר המפתח שם. ואגב יש לציין לשון
המאירי שם, שכך היא תקנת עזרא כדי
להרבות הזרע לתשושי הכח העמלים
בתורה שבאים לקיים מצות עונה כו',
ע"כ. ולפ"ז נמצא שגם אצל הכותים היו
עמלים בתורה, שהרי משמע מדבריו
שאין תקנה זו אמורה אלא ללומדי
תורה, וב'אוצר' ב"ק הנ"ל הובא בזה
מדברי המפרשים, עיי"ש. וראה ראב"ע

נדרים דף ל

ט"ז מגן דוד

אורח חיים רעמ רפ הלכות שבת

רכב מגן אברהם נ"י

באר הגולה

(ה) שמה תפיל ותתפרק ויחזירנה בו. קשה, דהאך משתמשים אנו בכוסות של כסף בשבת שרובן של פרוקים, ולא מיישנין לזה. ולפי מה שכתב הטור בסיומן ש"ג [עמוד שמט] דבכוס אין דרך להדקו בחזק ושרי, נחמ: (ו) ונמצא עושה ב"י אף על גב דבסיומן ש"ד [סעיף א] אמרינן (יח) אין צנין בכלים, שאני הכא דהוי כעושה כלי מחדש, כן נראה לענ"ד: **רפ (א) לפיכך עונת תלמידיו חבמים בו.** צטור [עמוד קט] כתוב, יהא זהיר לקיים עונתו, וימצא עונדא דיהודא צריה דרז חייל נענש על דצר שלא קיים פעם אחת מחמת דמסכיה שמעמתיא [כאונות סב, כ]:

(א) לפיכך עונת תלמידיו חבמים הבראים מליל שבת לליל שבת:

האך הצינומי דצרי, דהא בחולין שנעשו על טהרת תרומה מודה הרמב"ם [שאר אבות הטומאה יא, ט] דעושה שלישי, וא"כ איך היו עושים הכהנים שאלו על טהרת תרומה. (יח) ואין לומר דאלו צפר, דהא חייב צפת בשבת. ועוד קשה, דאם נטמאו צמת מה היו אוכלים, שהיו טמאים טומאת שבעה. ואין לומר דהיו נזהרין מטומאת מת, בשבעה מתי מלוה מאי איכא למימר. ולענ"ד דלא קשה מידי, דעיקר הכוונה באכילת חולין על טהרת קודש להרגיל עצמו לאכול קדשים בטהרה, כדאיכא בחולין פרק ז' [ג, א], וימי טומאתן אכלו חולין גרידא, דאזו זמן לא אכלו קדשים (יח) ועין בחולין דף ז' ע"ב ועין בגיטין דף נ"ד [ע"א]. ועוד י"ל דאלו (יח) פת שלא הוכשר ושתו מים מן המעיין, כמו שכתב בשל"ה [שער האומות סוף אומ ט ד"ה עוד יס] לעשות צערת ימי הסעודה:

ערך להם למהריק"ש

סוף פסוק ז [אסור לטעמיה]. ודוקא כשהוא מהודקת או רפויה ולינה רפויה, אבל אם היא רפויה לגמרי מותר אפילו להמירא לכתחילה:

באר היטב

(י) ותתפרק, קשה, האך משתמשים אנו בכוסות של כסף בשבת שרובן של פרוקים, ולא מיישנין לזה. ולפי מה שכתב הטור בסיומן ש"ג דבכוס אין דרך להדקו בחזק ושרי, נחמ, ט"ז [ס"ק ה]: (יא) עושה ב"י אף על גב דאין צנין בכלים, שאני הכא דהוי כעושה כלי מחדש, ט"ז [ס"ק ו]: (יב) אסור לטעמיה. ואם דרכה להיות רפוי שרי, מ"א [ס"ק יד], עין סיומן ש"ג סעיף ז' וסיומן תקי"ט סעיף ז', [מ"א סס]: **רפ (א) מתענוגי שבת.** ויהא זהיר לקיים עונתו, עין בטור, [ט"ז ס"ק א]. ומזה לאכול שום, והוא הדין שאר דברים המרננים זרע, כש"ל בבא קמא פרק ז', [מ"א]. וקודם הלילה חייב להראות אהבה וחסידה עס אשתו, [עצרת וקנים]:

ביאור הגר"א

[יח] [פסוק ז] אם היא. אבל בלאו הכי שרי, שם קכ"ב א, וכפירוש תוספות שם ל"ה [ע"א] ד"ה [ו] ואפילו בו:

מחצית השקל

פרושים היו אוכלין על טהרת קדש כדי להרגיל עצמם לאכול קדשים בטהרה, דהא גם ישראלים היו אוכלים קדשים שמותר לזרים, אבל על טהרת תרומה לא היו אוכלים כי אם כהנים, דהא על טהרת תרומה היו אוכלים כדי להרגיל את עצמם לאכול תרומה בטהרה, והא לא משכחת בישראל שיאכל תרומה: ואין ליזמר דאכילו בשר. ר"ל, בשלמא האוכלים על טהרת קדש לא היו מצי בעל ספר ברכת הזבח לתרוץ שהיו אוכלים בשר, דמה בכך, הא ודאי בשר היו אוכלים על טהרת קדש כדי להרגיל את עצמם לאכול בטהרה בשר קודש, אבל האוכלים על טהרת תרומה לא היו נזהרים כי אם להרגיל את עצמם לאכול תרומה בטהרה, ואם כן בבשר לא היו צריכים לזהר, דבבשר לא שייך תרומה: בשבעה מתי מצינו מאי איכא למימר. דהא חייבים להטמא להם ואפילו הוא כהן, כמו שכתוב ביר"ד סימן ש"ג [סעיף ג]: ועוד י"ל דאכילו פת שלא הוכשר. והיינו שגילש במי פירות. ואע"ג דלפי זה הוי פת הבא בכסנין ולא מיקרי פת, והא בשבת צריך לאכול פת, ודאי לתירוץ ראשון שכתב מ"א בסימן קס"ח ס"ק ט"ז דדוקא הנילש בייך שמן דבש וחלב הוי פת הבא בכסנין אבל לא בשאר מי פירות, אתי שפיר, דכיון דאמרין שאכלו פת שלא הוכשר על כרחך לא נילש בייך ושמן ודבש וחלב, דהן הן משקין המכשירים, ושאר מי פירות הרי להם. אלא שהוא דוחק, שנראה מדברי מ"א שם שנראה עיקר בעיניו תירוץ השני שכתב שם דאין חילוק, וכל שגילש במי פירות הוי פת הבאה בכסנין. לכן על כרחך צריך לומר כמו שכתבתי לעיל בסימן רע"ד [ס"ק א ד"ה המדקקים] גם בשם תוספת שבת [שם ס"ק א], דאם קבע על הפת הבא בכסנין צריך לברך המוציא וברכת המזון מיקרי להם, ושם מים מן המעיין. דהיינו שהיו שוחים ושוחים ביהם מן המעיין, ולא נגעו במים: כמו שכתוב בשל"ה הביא מ"א לקמן סימן תר"ג. אלא שכתב שם מ"א וז"ל, וצריך עיון, דנטמא פתו כו', עכ"ל. וצריך לומר [ו]מה שכתב פה הוא לדעת של"ה, ועין שם בספר אליה רבה [ס"ק א]. ועוד י"ל, דוקא בעשרת ימי תשובה שהכונה להנחג בקדושה וטהרה, שפיר קשיא ליה למ"א, מה שאין כן כאן שאוכל על טהרת קדש כדי להרגיל את עצמו לאכול קדשים ותרומה בטהרה, אם כן אין צריך לזהר כי אם בדברים ששייך בהם קדשים ותרומה, מה שאין כן בענין זה ששוחה בפיו מן המעיין, אי אפשר למצוא שיהיו המים קדושים קדושת הגוף, ואפילו נטמא בפיו לית לן בה:

{עמוד 243} {743502}

הורפס מאתר אוצר החכמה

יד מנורה. ואם דרכה להיות רפוי שרי, כמו שכתב סיומן ש"ג סעיף ו'. ועין מה שכתבתי סיומן תקי"ט סעיף ז' [ס"ק ד]: **רפ מצוה לאכול שום בערב שבת או כלילי שבת (יס של שלמה צבא קמא פרק ז' סימן מ"ג ענה).** והוא הדין שאר דברים המרננים זרע, עין סוף סיומן תר"מ. כתב הגאון בספר ברכת הזבח [סוף הספר, הדושים על הרמב"ם ד"ה ומעשה] (יח) שאלני הרב מהר"ר יאסקי יצ"ו אכ"ד דק"ק ואדיסליב, מנינו לחכמים ראשונים שהיו אוכלין חוליהן על טהרת הקודש, ומה היו אוכלין בשבת, דעל כרחך היו טבולי יום אחר התשמיש ואסורין לאכול מה שנעשה על טהרת קודש דטבול יום הוא שני. ולפי מה שכתבתי לא קשה מידי, דלא מנינו שלישי בחולין (יח) שנעשו על טהרת קודש וכו', ע"ש. ולא הצינומי דצרי, דהא בחולין שנעשו על טהרת תרומה מודה הרמב"ם [שאר אבות הטומאה יא, ט] דעושה שלישי, וא"כ איך היו עושים הכהנים שאלו על טהרת תרומה. (יח) ואין לומר דאלו צפר, דהא חייב צפת בשבת. ועוד קשה, דאם נטמאו צמת מה היו אוכלים, שהיו טמאים טומאת שבעה. ואין לומר דהיו נזהרין מטומאת מת, בשבעה מתי מלוה מאי איכא למימר. ולענ"ד דלא קשה מידי, דעיקר הכוונה באכילת חולין על טהרת קודש להרגיל עצמו לאכול קדשים בטהרה, כדאיכא בחולין פרק ז' [ג, א], וימי טומאתן אכלו חולין גרידא, דאזו זמן לא אכלו קדשים (יח) ועין בחולין דף ז' ע"ב ועין בגיטין דף נ"ד [ע"א]. ועוד י"ל דאלו (יח) פת שלא הוכשר ושתו מים מן המעיין, כמו שכתב בשל"ה [שער האומות סוף אומ ט ד"ה עוד יס] לעשות צערת ימי הסעודה:

כ. שם דף מ"ה [ע"ב] ומ"ו [ע"א] (וכרבי יוחנן) לדעת הרא"ש [סס] והתוספות שם [ד"ה דחוליות]: ל. שם דף מ"ו [ע"א] וכרבי יוחנן; כ"י עמוד קסט ד"ה וכל, בדעת הרא"ש שם [והתוספות שם]: רפ. א. טור [עמוד קע"א] בשם הרמב"ם פרק ז' [משנת הלכה יד] מזהא דכתובות דף ס"ב [ע"ב]:

עשרת זקנים

רפ. א. לפיכך עונת תלמידיו חבמים בו. וצריך להזהר שקודם שיגיע הלילה חייב להראות חסידה יתירה ואהבה עם אשתו ואין צריך לומר שלא ירגיל שום קטטה בערב שבת, [כ"ה עמוד קט ד"ה יחא]:

חכמת שלמה

רפ. (פסוק א) תשמיש הבשר מתענוגי שבת וכו'. נ"ב, עין במג"א ס"ק א' מה שכתב בשם הרמב"ם הזבח ומה שהקשה עליו, עין בסממנים למסכת נדה [מ"י נדה] דף ט"ז [מהדורה פתח חממת שלמה]. כך נ"ב שרי טהרה סימן כא אומ' וכתבנו לך [ולאטענע] מה שם להקשות עליו מתוספות נדה דף ז' [ע"א] ד"ה [יהא] טבול יום, ומה שכתבתי לישנא:

שלחו ערוד השלם <מהדורת פריעדמאן> <ד א"י ח"ד> (רכב - ש) / קארן, יוסף בן אפרים

קובץ מפרשים קלו

הלכות שבת

לקוטי הגר"א

[כא] **מתקנת עזרא וכו'.** מפורש בגמ' בב"ק פב., והביאו המג"א בס"י רפ.

[ביאורים מהגרנ"ה]

עיי' נדרים לא. במשנה, מאוכלי שום אסור בישראל, ואסור בכותים וכו', ועיי' בתוס' יו"ט שכתב שלא ידע מדוע השמיטו הרמב"ם דין הנודר מאוכלי שום ע"ש.

ואנכי תמה עליו מדוע לא הרגיש שהרמב"ם השמיט כל עיקר תקנת עזרא באכילת שום, אלא ברור משום שכתב בפ"ד מהל' דעות ה"ט שלא לאכול שומים אלא מעט ואחר ימים הרבה, וכימות החמה לא יאכל מהם כלל, וצ"ל דתקנת עזרא לא היתה אלא לזמנם, ועיי' ים של שלמה שם במרוכה [סי' מג, שביאר מצות אכילת שום כליל שבת], וע"כ נפל כל דין זה בבירא, ע"כ"ל. [הנהגות הרש"ש]

[כב] **בין נשוי בין שאינו נשוי.** הוא משום דתקנתא דרבנן אעפ"י שבטל הטעם המפורש צריך לשמור אותו, מפני שיש הרבה טעמים שאינם מפורשים כמ"ש בשם רבינו במקום אחר [ע' לעיל סי' צה].

וראי' לזה ממתני' דנדרים [לא]. הנודר מאוכלי שום אסור בישראל, ואם איתא הול"ל אסור בישראל נשוי, אלא ודאי גם שאינו נשוי מאוכלי שום.

[ביאורים מהגרנ"ה]

בכדי שלא יהא מיהוי כרעבתנותא.

[תוספת מעשה רב, לא]

(טו) **לאכול שום בליל שבת.** וסיפר לי הרה"ג ר' ישראל המו"צ דוויילנא שהגיד לו הרב המחבר חיי אדם

מקורות וביאורים

בשם המהרש"ל, דמצוה לאכול שום בליל שבת, וכן נהג רבינו, וס"ל דהתקנה היתה אף למי שאינו נשוי. ובכת"י [תקנ"ח] כ' וז"ל: לאכול שום בלילי שבת בין שהוא נשוי ובין שאינו נשוי, כדאיתא בפ"ד מ"ו דנדרים מאוכלי שום אסור בישראל, ופעם נסע לכפר מקודם השבת עם תלמידיו, והיה שם שבת בכפר ולא היה שום אצל בעל הבית וידע שיש אצל נכרי שומין, ולא רצה שיכא הנכרי אצלו כי אסור, והלך בעצמו עם כל אנשיו אצל הנכרי ואכלו שם השומין. עכ"ל.

משנה לכל סעודה, ומה שחשב י"ב הם מה שבוצעין כל חלה לשתיים כמו וו שית מעילא לתתא ושית כו'. [מכת"י ר' אברהם בן הגר"א, ישורון ח"ד עמ' תפב]

זאת ועוד אחרת לימד דעת את תלמידיו וחכמי הדור, שאי אפשר שחלק הנסתר של התורה יהיה מחולק עם חלק הנגלה שלה, כי איך התורה תסתור את עצמה? ואשר

נראה באיזה מקום כחלוקין הוא מחמת שאין מבינים פי' האמיתי בתלמוד או בהוזהר, והוא ז"ל קירב אותם אחד אל אחד והיו לאחדים בידו הנגלה והנסתר מכוונים צדקו יחדיו דוקא, וכן ראיתי זה כארבעים שנה בכתבי הליקוטים דרבינו ז"ל כתב שם ביאורו ע"ד הסוד בדברי הרע"א מהימנא [פ' פנחס] בענין הככרות שבשלשה סעודות דשבת, שלא כדעת האר"י ז"ל, וכתב בסיום דבריו שם וזהו ענין י"ב ככרות דשבת [כוונתו לפי ביאורו שם היינו י"ב ככרות בכל הג' סעודות, והם ב' ככרות בכל סעודה והן השית באיתגליא ועליהם שורים עוד שית באיתכסיא ב' בכל סעודה, והם ו' של השם שמילוי ו' השני הוא באיתכסיא], וכן משמע בגמ' מדאמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא דנקיט תרתי ובצע חרא, מכלל דשאר לא עבדו הכי, וכן פי' הרשב"א מ"ש ר' זירא בצע אכולא שירותא, וכן נהג רש"ל וכן פסק ב"ח וכן עיקר.

[רא"ש מאמציסלאו בהקדמה למדרש רות]

ופרם פרוסות המוציא ביד ונתן לכל אחד ואחד חלקו, וכן לא שתה מקנקן, וכל מה שעשה

הנהגות הסעודה

לח. והגר"מ שטראשון ז"ל ציין לד' הרמב"ם בפיהמ"ש [נדרים פ"ח מ"ו] שכתב דהיה דרכם לאכול שום וכו' לפי שהיה עוור להם "לפי מאכלם וארצם", וכ"כ החיד"א במחזיק ברכה או"ח סי' רפ. ועי' בערוך השולחן [סי' רפ] שהביא מספר חסידים דמה שאמרו דשום מרבה הזרע, היינו שום צלוי, ואין אנו בקיאים בצליה, וע"כ אין אנו נוהגין לאכול שום עיי"ש.

לט. הנה דין אכילת שום בלילי שבת מבואר בגמ' [כ"ק פב.] שהוא מתקנת עזרא, ועיי' במג"א [סי' רפ] שכתב מעשה רב > מהדורה חדשה / ישכר דוב בר בן תנחום - אליהו בן שלמה זלמן [הגר"א] [עמוד 177] {743502}

פֿקוּטִי הַגֵּר"א

מעשה רב

קובץ מפרשים קלח

ו'ל, אשר פעם אחת ישב לפני הגאון החסיד נ"ע וגם תלמידיו הגדולים ישבו סביב לשולחנו בעש"ק, וישאל להם הגאון נ"ע אם הכינו להם שום לשבת כתקנת עזרא, והשיבו התלמידים הלא לא נכון לנו כי אם אשה עצורה לנו, והשיב להם הגאון א"כ לא יהיה מילה בשמיני. והרב בעל חיי אדם כרגע הבין ופתח ואמר דברי הגמ' [נדה לא], מ"ט אמרה תורה מילה בשמיני שלא יהיו כולם שמחים ואביו ואמו עצבין, ע"כ, וכהיום בטל הטעם, ונענע הגאון בראשו כי לזה כיוון.

[מעלות הסולם, יב]

בנוין ס
בעל קו
לתפילר

(יז) אם צריך לקרי מוטב לטבול במוצאי שבת. כמכילת קרי היה נוהר ומוזהר מאד שלא להתפלל עד שיטבול. [תוספת מעשה רב, בספר בית יעקב] (יז) ולא בשבת. כתב השו"ע [סי' שכו ס"ח]: אדם מותר לטבול מטומאתו בשבת. וכתב נצי"ט הגר"א: אדם וכו'. עיין מג"א [סק"ת, שכתב דמהר"ל ותרומת הדשן

[ביאורים מהגר"ה]

[כג] והשום יהיה מבושל. צ"ע דהא בברכות [לח.] אמרו דתומי וכתרי הם מהדברים שטובים לאכלם חיים יותר ממבושלים. ונ"ל דודאי בטעם הם טובים יותר חיים ממבושלים, ומ"מ לענין בריאות הגוף ולהרבות זרע הוא בהיפך. והטעם, דאמרי' בשבת קכט: דבמעלי שבתא דשו רבים להקין דם שיהיו קרובים לסעודת שבת שאוכלים

דגים, ושני לדם דג כמ"ש בפירש"י שם. ובברכות מד: אמרו כל ירק חי מוריק, וא"ר יצחק שם דהיינו בסעודה ראשונה של אחר הקזה, א"כ לפי מנהג רז"ל אין לאכול ירק חי בליל שבת שהיא סעודה ראשונה של אחר הקזה, ובעירובין דף נו. אמרו: שום, ירק הוא, וא"כ אין לאכול שום חי בלילי שבתות מפני שהיא סעודה ראשונה של אחר הקזה בזמן הגמ' שהיו מקיזים בערב שבת, וא"כ איך הביא הגמ' תקנת עזרא דמשמע דנוהג גם בזמננו, ומי מתקני רבנן מילתא דאתי בה לידי תקלה? אלא ודאי הא דאמרו לאכול שום בלילי שבתות היינו מבושל.

מקורות וביאורים

רפ" כחב: והוי יודע דאיכא דוכתא דעד האידנא נהוג בתקנה זו [דאכילת שום בליל שבת], ומיהו דווקא מבושלים, אבל חיים אזלי בחר איפכא, וכן מפורש בספר חסידים דווקא צלויים ולא חיים, וצלויים ומבושלים כי הרדי ניהו, עכ"ל. מב. ושמעתי לבאר בזה מ"ש בשבת [קל.] כל מצוה שקיבלו עליהן ישראל בשמחה כגון מילה כו' עדיין עושין אותה בשמחה וכל מצוה שקיבלו עליהם בקטטה כגון עריות כו' עדיין עושין אותה בקטטה. שפי' לשון "עדיין" יען כי כעת בטל הטעם, כגון מילה שכעת אינה נטהרת לח' ימים והו"ל אביו ואמו עצבין עכ"ז הם שמחים במצוה, וכן גבי עריות דמשפחותיו דאנשי כנסת הגדולה ביטלו יצרא דקרובות כמבואר ביומא [סט:], עכ"ז עושין בקטטה עדיין - עליות אליהו שם.

מ. דכתב שם [בהוספות שכדפ"ר, וכ"ה בתומע"ר], וז"ל: גילוי אסור אף שאין נחשים מצויין בינינו, וכו', הוא היה אומר כל מה שאסרו חכמים ז"ל, או תקנו איזה תקנה מפני איזה טעם, אף שבטל הטעם הגלוי לנו, תקנתן ואיסורן במקומו עומד, כי הם לא גילו אלא א' מכמה טעמים הכמוסים עמהם, ע"כ אסור לעבור על דברי חז"ל אף שבטל הטעם הגלוי לנו, עכ"ל, וה"נ לענין אכילת שום ס"ל דאע"פ שאמרו דטעם אכילתו משום דמרכה הזרע, מ"מ גם מי שאינו נשוי צריך לאכול, דיש עוד טעמים בדבר. מא. הגה"צ ר' נטע ווייס זצ"ל כתב בגליון המעשה רב: עיי' ספר חסידים סי' שצ, ע"כ. ובספר חסידים שם כתב וז"ל: וגם שומים מבטלים את התאוה, אבל שומים צלויים לאכלם מרכה התאוה, עכ"ל. וז"ש במעש"ר דהשום יהיה מבושל דווקא, ולא חי. ובמחזיק ברכה להחיד"א [אור"ח סי'

נדרים דף ל

באר הגולה סב מגן אברהם נ"י אורח חיים תקצא הלכות ראש השנה ט"ז מגן דוד

ל. מימלא דרב יוסף
עבודה זרה דף ד'
[ע"ג כ.ב.]

ציונים לרמ"א

(ד) טור (עמוד שפ.)

הגהות והערות

(א) כ"ה בדפ"ר של המר
הקדש. אך בקלור מר הקדש
המופיע בסוף מדרש רבה
מהדורת וילנא, הושמט:
(בב) עיי' ילקוט מפרשים
בהגהות מהר"ש נמנון:
(ג) גוסף ע"פ כמ"ק של
הלכותי שרי:

ח משנה מטבע. ומכל מקום יא' דיעבד, דאין זה משנה ממש.
וזמרי"ל [הלכות מפלג מנחה דיוס כפור עמוד שג.] כתב לזרע יעקב כו',
וכנ"ל. אבל בעשרה מאמרות מאמר אס כל מי חלק ב' סימן ל"ב
כתב לומר לזרעו, ע"ש: ב' יא' יתפלא. והוא הדין שלא יתקע
ביחיד, עיין מה שכתבתי סימן
תקפ"ט סעיף ו' [ס"ק ד.]. (כ) אבל
שחרית מותר לו להתפלל, כיון
דאיכא צבורא דמגלי שחרית בכל
המקומות לא נדחית תפלתו (עיין
מה שכתבתי סימן ז' סעיף ט' ס"ק
ז), אבל מוסף הואיל וזמנה כל

היום יש שמתפללין אותה בצורך ויש מאחרין (רש"י עבודה זרה ד. ב
ד"ה צבורא מגלי). וא"כ נראה דהאידינא שנהגו בכל תפלות ישראל
להתפלל שחרית בהשכמה, א"כ אין ליחיד להתפלל שחרית אחר שעה
ראשונה שזודאי כבר התפללו הצבור. ואף על פי שהשליח ציבור
אומר עדיין פיוטים, מכל מקום אין זה מקרי בשעה שהצבור
מתפללים, דהא אפילו הם מתפללים שחרית (י"ו) והוא מוסף לא מקרי
בשעה שהצבור, ומכל שכן פיוטים. ואם נאמר שימתין עד אחר שלש
שעות, כבר יעבור זמן קריאת שמע. ואם יקרא קריאת שמע בקוף שעה
מאוד להתפלל בשעה ראשונה, ואם לא עשה כן יתפלל בשעה שניה, דהא רש"י [שם ד"ה בתלת שיען כתב בתלת שיעי קמייחא בשעת חרוון.
והתוספות [שם ד"ה בתלת] כתבו שהחרון הוא בשעה שלישית, ע"ש, וא"כ משמע שבשעה ראשונה ושיניה שרי להתפלל. וכן משמע בד"י
[עמוד שפד ד"ה אמר] שהציא דברי התוספות, אלא דהטור [עמוד שפד] והשו"ע סבירא להו דלא יתפלל בכל שלש שעות, דקשה על דברי
רש"י מאי אינטרן בגמרא [שם] למימר ואיבעית אימא חורה דכתיב זה [משלי כג. כג] אמת וכו', תיפוק ליה משום דהוי שעת חרוון, אלא
על כרחק אין הטעם משום החרון, אלא כיון שאדם מתפלל ומבקש לרכיב מעיינין בעובדיה וכוין שהקב"ה עוסק בחורה אין עושה לפנים
משורת הדין ודחה תפלתו, ולכן נכחלי גוונא יש לסמוך על רש"י, כן נראה לי. ואם תאמר הא אמרינן סוף סימן ז"ח דדוקא כשאוחר
ראוי הוא שיעשה הקב"ה תפלתו מזכירין עונותיו, משמע דכשמתפלל כפשוטו אין מזכירין עונותיו, ויחייב אמרינן הכא דלמא מעיינין
בעובדיה. וי"ל דהתם ודאי מזכירין עונותיו, והכא אינו אלא שמה. (י"ז) ופירש רש"י [שם ד"ה מוספין מוספי כל השנה הם שנת וספורי
מעשה, אבל בראש השנה הואיל ואומר מלכיות וזכרונות וספורות מפקיד דינא טפי, עכ"ל. ולפי זה נראה לומר הא דפריך בגמרא אי
הכי צפרא נמי, קאי אשחרית של כל השנה, שהיא ג"כ שאלת לרכיב וואינה שבת וספורי מעשה, יש להוסיף גם כן דמפקיד דינא. ומשני
כיון דאיכא צבורא וכו', וא"כ יש לומר בכל השנה שלא להתפלל שחרית ביחיד בשעה ראשונה, דזודאי אין הצבור מתפללין בראשונה שעה
בזמן הזה בקצין. ובמחורק הוי איפכא, דלאחר ב' שעות בזודאי התפללו כל המקומות, וי"ע בזה לדינא. אב"ד החוספות ריש פרק ד' דזרכות
[כ. א ד"ה תפלת] כתבו דכל השנה שרי. אי נמי י"ל דרש"י כתב כן לחירוק בחרא דמשני חורה דכתיב ביה אמת וכו', שמע מינה אף על
פי שאין עוסק בדין מכל מקום כיון שהוא מתפלל מעיינין בעובדיה, א"כ הוא הדין כל השנה. אבל לחירוק קמא דוקא בראש השנה
שהוא דן ממש מעיינין בעובדיה, אבל בשאר ימות השנה אינו דן אלא לפקדיה או לבחינה בעלמא, ליכא למיחש כלל, כן נראה לי. וא"כ
פריך שפיר אי הכי דלפרא נמי. (י"ח) וכתב בספר חסידים סימן תשס"ג כיון שהקב"ה דן בכל יום שלש שעות, וכן בראש השנה ויום כיפור,

שערי תשובה

בשם מהר"ח אלפדריי שיש לפרש על התרועה בפה. ובשלמי חגיגה [שיב. א] כתב בשם בית דוד [אורח סימן חיון] שסבמו מפני שבמקדש ומקום בית דין היו תוקעין בשבת, כמו שכתב הטור סימן תקפ"ח [ועוד שנו, ובשם ספר בית תפלה [לר' יצחק ז' אריו מח. בן כתב טעם אחר, ע"ש. ועיין לעיל סימן תקפ"ב] ושערי תשובה] סי"ק ה' לענין אם טעה ואמר בשבת יום תרועה, ע"ש. ועיין בתשב"ץ חלק ג' סימן ר"צ וסימן ש"ט דבנוסח היום הרת עולם, וכן זה היום תחילת מעשיך, לא ישנה כלל אף כשחל בשבת, והביאו ברכי יוסף [ואת ה.], ע"ש. ועיין בסדר היום [סדר תפלת מוסף דראש השנה ד"ה וכשאומר היום] שכתב דבאמירת היום הרת עולם נהגו לשחות עצמם ולאומר בבכפית קומה, והטעם מפני שבאים להזכיר ענין גדולת היום, צריך לומר אותו בפחד ובהכנעה שיכמרו רחמי אל עליו כו'. (ד) יעקב. עיין באר היטב. וכתב בשבט יעקב חלק ג' סימן מ"ג, מה שדפס במחזורי דפוס וזלצבאך שבני אשכנז נמשכים אחריהם ועקרת

(ג) משנה מטבע כו'. כן כתב ריב"ש [סימן לח] הטעם שאין לומר לזרע יעקב דאפילו לזרע יצחק סתם הוא יעקב, כדאמרינן [מדרים לא. ב] כי יצחק יקרא לך זרע [בראשית כג. יג] ולא כל יצחק, לנאפוקי עשו. אבל בספר זכתי שלמים [מ"א לו. ד בהגהה] לזעל הפרדס [רמנוים] ראיתי שכתב לחלוק על זה, ואמר כיון דאשכחן ציננות [ג. ב] דזרע פסול נמי אקרי זרע לענין זרע אין לה [יקרא כג. יג], ובתפלה נענין לפרוטי טפי כל מה דאפשר. ומציא רמיה על זה מספר אוהר [בראשית קטג. ב] מתפלמו של יעקב. על כן

(י"ד) יעקב תוכור (ג) ח משנה מטבע שטבעו חכמים

בברכות ואינו אלא מועד: הגה (ז) ואומרים עלינו ומלוך

והשליח ציבור מוסף אוחילה ושאר פיוטים כל מקום לפי מנהגו:

ח (ב) לא התפלל ביחיד תפלת מוסף בראש השנה

(ד) עד אחר (ה) שלש שעות היום:

(י"ט) לומר לזרעו של יעקב ולא לזרעו, דהזרע מתחם ליצחק ביעקב. וכן עיקר וראוי לומר כן: (ד) עד אחר שלש שעות. לפי שבשלש שעות האלו הקב"ה דן עולמו. ודוקא יחיד, אבל רבים הן אל כביר [ו] לא ימאס [אייב לו. א; דרכות ת. א]. ודוקא מוסף, כיון שאינו מחייב להתפלל אותה בזמן ההוא, מה שאין כן תפלת יואר שזמנו אז אין לדחות:

אם אפשר לנמס. לכן נראה לי דזיהר
שם ד"ה בתלת שיען כתב בתלת שיעי קמייחא בשעת חרוון.
והתוספות [שם ד"ה בתלת] כתבו שהחרון הוא בשעה שלישית, ע"ש, וא"כ משמע שבשעה ראשונה ושיניה שרי להתפלל. וכן משמע בד"י
[עמוד שפד ד"ה אמר] שהציא דברי התוספות, אלא דהטור [עמוד שפד] והשו"ע סבירא להו דלא יתפלל בכל שלש שעות, דקשה על דברי
רש"י מאי אינטרן בגמרא [שם] למימר ואיבעית אימא חורה דכתיב זה [משלי כג. כג] אמת וכו', תיפוק ליה משום דהוי שעת חרוון, אלא
על כרחק אין הטעם משום החרון, אלא כיון שאדם מתפלל ומבקש לרכיב מעיינין בעובדיה וכוין שהקב"ה עוסק בחורה אין עושה לפנים
משורת הדין ודחה תפלתו, ולכן נכחלי גוונא יש לסמוך על רש"י, כן נראה לי. ואם תאמר הא אמרינן סוף סימן ז"ח דדוקא כשאוחר
ראוי הוא שיעשה הקב"ה תפלתו מזכירין עונותיו, משמע דכשמתפלל כפשוטו אין מזכירין עונותיו, ויחייב אמרינן הכא דלמא מעיינין
בעובדיה. וי"ל דהתם ודאי מזכירין עונותיו, והכא אינו אלא שמה. (י"ז) ופירש רש"י [שם ד"ה מוספין מוספי כל השנה הם שנת וספורי
מעשה, אבל בראש השנה הואיל ואומר מלכיות וזכרונות וספורות מפקיד דינא טפי, עכ"ל. ולפי זה נראה לומר הא דפריך בגמרא אי
הכי צפרא נמי, קאי אשחרית של כל השנה, שהיא ג"כ שאלת לרכיב וואינה שבת וספורי מעשה, יש להוסיף גם כן דמפקיד דינא. ומשני
כיון דאיכא צבורא וכו', וא"כ יש לומר בכל השנה שלא להתפלל שחרית ביחיד בשעה ראשונה, דזודאי אין הצבור מתפללין בראשונה שעה
בזמן הזה בקצין. ובמחורק הוי איפכא, דלאחר ב' שעות בזודאי התפללו כל המקומות, וי"ע בזה לדינא. אב"ד החוספות ריש פרק ד' דזרכות
[כ. א ד"ה תפלת] כתבו דכל השנה שרי. אי נמי י"ל דרש"י כתב כן לחירוק בחרא דמשני חורה דכתיב ביה אמת וכו', שמע מינה אף על
פי שאין עוסק בדין מכל מקום כיון שהוא מתפלל מעיינין בעובדיה, א"כ הוא הדין כל השנה. אבל לחירוק קמא דוקא בראש השנה
שהוא דן ממש מעיינין בעובדיה, אבל בשאר ימות השנה אינו דן אלא לפקדיה או לבחינה בעלמא, ליכא למיחש כלל, כן נראה לי. וא"כ
פריך שפיר אי הכי דלפרא נמי. (י"ח) וכתב בספר חסידים סימן תשס"ג כיון שהקב"ה דן בכל יום שלש שעות, וכן בראש השנה ויום כיפור,

באר היטב

מ"א [ס"ק ו]. וארין לומר וכן כתב דברי קדש, וכן נאמר ע"י ענדיך הנביאים, שלטי גבורים, כנסת הגדולה, ומ"א ס"ק ו': (ד) יעקב. והנ"ל [ס"ק ג] כתב דכן עיקר לזרע יעקב, ע"ש. ועיין מ"א [ס"ק ו':]. (ה) שלש שעות. לפי שבשלש שעות האלו הקב"ה דן עולמו. ודוקא יחיד, אבל רבים הן אל כביר לא ימאס. ודוקא מוסף כיון שאין מחייב להתפלל אותה בזמן ההוא, מה שאין כן תפלת יואר שזמנו אז אין לדחות. [ט"ז] ס"ק ד. והתוספות בחבר שהחרון הוא בשעה שלישית, שדרכן של מלכים לעמוד ועובדים לחמה, א"כ יראה שיתפלל בראשונה או בשניה עכ"פ. ועיין מ"א [ס"ק ט.], וזאת הדין שלא יתקע ביחיד, ועיין מ"א [שם] שחלף בזה. יש לומר ואין לפרש עילוט שמך, ולא יאמר ואין פירוש לעילוט שמך, כי יש פירוש לעילוט שמו, משנ"ך, מ"א [שם]:

יצחק לזרע ישראל (נוסח אחר, לזרע יעקב תזכור), אין לומר כן, אלא כמו שכתוב בשו"ע לומר לזרעון תזכור, וכדברי הריב"ש [סימן לח]. וכן כתב במב"ש חלק א' סימן ר"ע [רען] ובמהרי"ט [ח"ב חלק א' סימן (ט) [ז.], ע"ש. ועיין בשאלת יעב"ץ חלק א' סימן קמ"ד שכתב גם כן שעיקר הנוסחא הוא לזרעון תזכור. ועיין שם דהכוונה לזרעון תזכור היינו זרע אברהם, דמיניה מייר, דקאמר וזכור לנו העקידה שעקד אברהם אבינו כו', ע"ש. ועיין בתשובת מה"ר יחיאל באסן סימן א' ובפרשת דרכים דף י"א [ורחש בשערי ד"ה דען, ע"ש: (ה) שלש שעות. עיין באר היטב. ועיין במג"א [סימן ט] האידינא שנהגו להתפלל בהשכמה כו'. ואף ששלח ציבור אומר פיוטין, אין זה שעה שצבור מתפללין, ע"ש:

ביאר הגר"א

[יט] [מ"ה ח] יא. עבודה זרה ד' ב':

לבושי שרד

אף שהצבור מתפללים שחרית: (יג) שם ופירש רש"י מוספי. כתב זה לימן טעם דלא אסר הש"ס תפלת מוסף בשלש שעות ראשונות ביחיד רק בראש השנה: (יד) שם ובכתב בספר חסידים. הוציא דברי הספר חסידים, לומר שדברי הספר חסידים סותרים לדברי שכתב דשלש שעות שכן בכל השנה הן רק עקידה ובחינה בעלמא, כלשון הש"ס [ראש השנה טו. א] מהפסוק [חייזר ג. יז] ומפקדו לנקמים ולרגעים מבחמו, דלמא ממש שאלם ידיון בכל יום, ומדברי הספר חסידים משמע שהוא דין ממש, וממילא הדר לקמייחא דלש"י משמע דגם שחרית של כל השנה לא יתפלל בשעה ראשונה בקין וכו', ועיין בראש השנה דף ט"ז [ע"ה]:

נדרים דף ל

סג

פרי מגדים

אשל אברהם

יִצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע, כִּסְם זֶרַע רַק יִצְחָק, וְאַחֲרָיו יַעֲקֹב. וּמִה שְׁכַת יִרְשֶׁה לַעֲשׂוֹ, דְּכִרִים בִּי פִסְקוֹ ה' בְּרַשׁ"י שֶׁ, יַע"ש. וּבִי"מ הִפְרֵשׁ יִי"ש בֵּין נַחֲלֵה מֵאֲנֻחַ לְגִנְתִּי וּבֵין יִרְשֶׁה ע"י מַעֲשֵׂה מֵאֲשֶׁה לְאִשׁ וְכַדּוּמָה, וּמִשּׁוֹם הִכִּי וְכֹל כֵּם "יִרְשֶׁה נַחֲלֵה", כְּתֻבָּה בַּמ"א. א"כ אֲמִי שְׁפִיר, לִצְחָק אֲמִר ה' לָךְ וְלוֹרַעךְ אֲתָן הֶאֱלֵצְתָּ הֵאלֵךְ נַחֲלֵה וּמַחֲנֶה, מִה שֶׁאֵין כֵּן עָשׂוֹ וְלוֹט ע"י מַעֲשֵׂה יִרְשֶׁהה מִקְרִי: ח מִשְׁנֵה. עֵינִין מ"א. עֵינִין ט"ו [ס"ק ג'] לֹרַעְנֹ שֶׁל יַעֲקֹב כו'. וּלְכַאֲוֶרֶה לֹרַעַי יַעֲקֹב בְּלֹא וִי"ו, וְכֵלָל חִיבַת שֶׁל רֵאשִׁי לֹמֶר, כִּמּוֹ שְׁכַתָּה בְּמַהֲרִי"ל. וְעֵינִין בְּשַׁעֲרֵי תַפְלָה [סִמָּן שֶׁטֶן] בְּגַר תּוֹכָה יַע"ש: ב מ"א. עֵינִין מ"א. וְעֵינִין ט"ו [ס"ק ד'] וְעֵינִין אֲלֵיּה רַכֵּס אֹת י"ד וְעַתָּה [עֲנֹדָה זֶסֶן] דָּף ד':

אמר כי ביצחק כו', והנה ישמעאל ג"כ נקרא זרעך, אמנם בסתם אינו רק זרע יעקב ובניו, כאמור. ועיין תוספות יום טוב נדרים [שם ד"ה ומותר באומות] ובר"מ ז"ל פרק ט' הלכה כ"א מהלכות נדרים, ואי"ה במ"א [אות ו] יבואר עוד. ועיין מ"א אות ח': (ד) עד. עיין ט"ו. עיין מ"א [ס"ק ט] משמע הוזה נדון מתפללין הכל, אין תפלה ציבור נדחית, אף יחיד המתפלל בשעה שצבור מתפללין, מה שאין כן מוסף, יע"ש. ומט"ו משמע דשחרית זמנה מהנץ, כבסימן (צ') [פס] [וסף א] אין לדחות זמנה, וצ"ע. ואי"ה במ"א יבואר עוד. עיין באבודרהם פירוש התפלה [עמוד ט]. עיין סימן תקפ"ד [סוף ד] מילה בראש השנה קודם תקיעת שופר. ובשבת, כתב הלבוש כאן [סוף א] מלין אחר אשר יושבי ביתך, ובאליה רבה [ס"ק] ב' למול בשבת קודם אשר, יע"ש:

מהצית השקף

דכתיב בה אמת אין הקב"ה עושה לפנים משורת הדין, אבל כשיורשב ודן עושה לפנים משורת הדין. וקשיא למ"א, נהי דעל תירוצ' א' דאמר איפוך לא קשיא דהוה ליה למימר לא תיפוך אלא אע"ג דבראשונות עוסק בתורה מכל מקום כיון שהוא שעת חרון לבן לא יתפלל, דפשוט לשון רב יוסף משמע משום דבשלש ראשונות הקב"ה יושב ודן, דאמר כיון דמפקיד דינא כו', לבן ניהא ליה טפי לתרץ איפוך דבראשונות יושב ודן. מכל מקום על תירוצ' בתרא קשה, דהא תירוצ' תורה דכתיב ביה אמת כו', הרי אע"ג דלפי זה הוה קשה למ"א דהוה ליה למימר משום דהוי שעת חרון: על רש"י. דסבירא ליה דוקא שעה שלישית: ואם תאמר הא אפרוין סוף סימן צ"ה כו', סבירא ליה לפי דבריו מ"א דאין הטעם משום דהוי שעת חרון, אלא כיון שמתפלל ומבקש צרכיו, משמע כל מי שמתפלל מעיינין בעובדיה אפילו כשאינו אומר בלבו שראוי שתקובל תפלתו: ופירש רש"י כו' ולפי זה הא דפירץ ב"י ומשיני כיון דאיכא צבורא. דמצינא, לא מדחי: אבל התוספות ריש פרק ד' דברכות כתבו דכך השנה שרי. ר"ל, דשחרית דכל השנה מותר. אבל לא הבנתי ראייתו, דז"ל התוספות שם אהא דרצו להוכיח הא דקתני שם תפלת המוספים כל היום היינו אפילו מיד בשחרית, והכי נמי אפרוין בעבודה וזה לא לצלי אעש תפלות מוספין בתלת שעי קמייאת בריש שחא כביד כו', אבל בשאר ימות השנה יכול להתפלל. עכ"ל. והיינו מדאמר רב יוסף בריש שחא, משמע דוקא בראש השנה, אבל כל השנה מותר. אולם מיירי התוספות במוסף זה מותר לא בשם השנה, אבל מתפלל שחרית לא בדבר התוספות כלל, ואך כתב מ"א בשם התוספות דשחרית כל השנה מותר. ועל צד הדוחק י"ל קצת דהכ"ה הוכיח דעל כרחק התוספות סבירא להו דאפילו שחרית מותר כל השנה, משום גזרי קשיא למ"א נהי דהתוספות הוו מצו להביא ראיה מדרוצרך רב יוסף ליתן טעם דלמא מעייני בדיניה, ולא אמר דעדיין אין זמן תפלה מוסף, אלא ודאי דזמן מוסף משחרית, מכל מקום התוספות חד מהראיות נט, מדאמר דוקא בריש שחא משמע דבשאר ימות השנה מותר על כרחק זמנה משחרית. מכל מקום על ראיות התוספות יש לפקפק, דלמא בזמן רב יוסף נהי דשחרית של ראש השנה היו הצבור מתפללים בתלת שעי קמייאת, דלמא כל השנה היו הצבור משכנים להתפלל שחרית בשעה הראשונה א"כ גם תפלת שחרית אין להתפלל כל השנה בתלת שעי קמייאת, רק בשעה ראשונה. ולפי מה שכתבו התוספות פה, העיקר איסור דברי רב יוסף הוא בשעה שלישית שהוא זמן חרון, ולכן נקט רב יוסף ראש השנה, דאף על פי שהצבור מתפללים שחרית בשלש ראשונות, נהי דהותר לו להתפלל שחרית ביחיד, אבל מוסף אף יתפלל ביחיד, דזה לא מקרי בשעה שהצבור מתפללים כנוכר לעיל, אבל כל ימות השנה אפילו שחרית אין לו להתפלל בשלש ראשונות, דלאו זמן תפלת צבור היא. אלא ודאי דהתוספות סבירא להו דכל השנה כיון דלאו זמן דין מותר להתפלל שחרית אפילו בשלש ראשונות. ומדנקט שלא יתפלל מוסף בראש השנה בשלש ראשונות ולא נקט סתם דאין להתפלל מוסף בשלש ראשונות, משמע דכל ימות השנה מותר, דגם בשלש ראשונות הוא זמן תפלת מוסף. וודאי על רש"י לא קשיא למ"א הא דהוצרך רש"י לומר דמוספי כל השנה מותר, לפי שהן דברי שבת, ומנא ליה לרש"י, דלמא נקט רב יוסף ראש השנה דאין מוסף אסור, אבל כל השנה גם שחרית אסור כנוכר לעיל, דרש"י כתב האמת בלי הכרח, דהכי מסתבר ליה כיון שהוא רק דברי שבח מותר. אבל התוספות דרצו להוכיח דתפלת מוסף אף בשחרית זמנא, קשה מנא להו, כנוכר לעיל, כי יש לדחות קצת: איני דן אלא אפקדיה או א"בדינה. דאיאת בראש השנה דף ט"ו ע"א: ואי"כ פריך שפיר אי הכי דצפרא נמי. ר"ל, דבשטות הלשון משמע דוקא על שחרית דראש השנה מקרי, דבה אירינא, אלא שהמ"א הוצרך לומר לפירוש רש"י דגם על של שחרית של כל השנה מקרי, כמו שכתבתי לעיל. אבל השתא למסקנת מ"א דרש"י לא כתב דכדיו כי אם לתירוצ' בתרא כו', א"כ לדעת המקשה דלא אסיק תירוצ' הש"ס, וודאי דגם לדעת רש"י שחרית של כל השנה מותר. וא"כ קושיית הש"ס אי הכי דצפרא נמי, נשאר כמובן הפשוט, דוקא שחרית של ראש השנה:

אוצר מפרשים

תרג' א (מביא ד"ה הויה) תרופת הישן סימן קצ"ה, י"ב. ענין תשובת מומר, וע"ש; (חמת סו"ב)

שלחו ערוד השלם <מהדורת פריעדמאו> - ט או"ח ט) ותקפא - תרצ'ז / קארן, יוסף בו אפרים {עמוד 83} (743502)

הורפס מאתר אוצר החכמה

יצחק, א"כ על כרחק צריך לומר מה שנטל עשו קניי וקנייז אינו בתורת ירושה, דהאמר ליצחק כי לך ולורעך אהן את כל הארצות האל והקיימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אבין, הרי שהבטיח ליצחק ליתן לורעו כל הארץ שהבטיח לאברהם ליתן לורעו, וממה שהבטיח לאברהם על כרחק לא ירש עשו דהא אינו זרע אברהם, כנוכר לעיל, ואם איתא דקניי וקנייזי שלקח עשו הוא מתורת ירושה מיצחק, הרי שתי ההבטחות דהיינו מה שהבטיח לאברהם והבטחה ליצחק סותרות זו את זו. אלא על כרחק דקניי וקנייז לאו בתורת ירושה הם, ואע"ג דאמר ליצחק לורעך אתן כו', על כרחק עשו אינו זרע יצחק. ובתוך דברי מוסר ה' אשר שם ה' בפי עלות למהל על מברעי הוראה, אמרתי ליישב קושיית מ"א על הריב"ש, דמקרא דביצחק לא משמעו דעשו לא מקרי זרע יצחק, במה שיש לדייק בלשון נוסח התפלה שפסדו לנו והפלה וכו'ותהא לפניך עקדה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח וכבש רחמיו כו', הרי שאנו מוכיחים זכות מעשה אברהם שעקד בנו לעשות רצונו יתברך, טפי הוה לן להוכיח זכות יצחק שמרצונו הניח את עצמו לעקוד שכבר היה בן ל"ז שנים, שלכאורה זכות יצחק יותר גדול מזכות אברהם. אלא על כרחק צריך לומר דזכות מעשה אברהם יותר גדול, וכדאיאת במדרש רבה [בראשית פ"שה ט אות יח] נסיון העשירי דהיינו העקדה היה יותר גדול מתשעה נסיונות שקדם לו. ופירש בספר נור הקדש [נה שח את א] ה"טעם, אע"ג דאתא מהנסיונות היה שהשליך אברהם בריש מגדל לאהבת ה' וקיבל על עצמו והפילו לכבשן האש, לולי רחמיו יתברך היה נשרף, מכל מקום נסיון העקדה יותר גדול, דצער השרפה אינו אלא לפי שעה עד צאת הנפש, מה שאין כן לשחוט בנו יחידו האהוב לו וניתן לו אחר מאה שנה הוא צער מתמיד כל ימי חייו אברהם אשר ראה העדרת בנו הנחמד ואהוב לו עד לאחת, ע"ש. וא"כ מהאי טעמא היה בעקדה עצמו ג"כ זכות אברהם יותר גדול מזכות יצחק, דגם גבי יצחק אינו אלא צער שעה, ובאברהם היה צער מתמיד. לבן אנו מוכיחים זכות אברהם שעקד, שהוא זכות היותר גדול. ולפי זה מה שאנו מסיימים אותה ברכה ועקדת יצחק היום לורעו תזכור, קאי אדלעיל. ור"ל, עקדת יצחק שעקדו אברהם, כנוכר לעיל דהוא זכות היותר גדולה, א"כ אנו מוכיחים מעשה אברהם, ועליו קאי היום לורעו תזכור, ר"ל לורעו של אברהם. ולפי זה אתי שפיר דברי הריב"ש דאייתי ראיה מביצחק ולא כל יצחק דאין עשו זרע אברהם, ואף אי נאמר דנקרא שחרית בשעה הראשונה א"כ לזרע אברהם, דהא באברהם אנו קיימים ובזכותו, כנ"ל; [ס"ק ה) משנה ב']. ואין זה משנה ממש וכו'. וכמו שכתב מ"א לעיל סימן ס"ד ס"ג ק"י וסימן קי"ז ס"ק ט', דלא מקרי שינוי מטבע כי אם אם פתח או חתם בברכה במקום שלא תיקנו חכמים או להיפך, אבל שינוי לשון באמצע ברכה לא מקרי משנה ממטבע: [ס"ק ט) לא יתפלא כו', לא נדחית תפלתו (עיין מה שכתבתי סימן צ' סוף צ"ב), דאע"פ שאינה נדחית מכל מקום אינה מקובלת אלא כשהיא עם הציבור בבית הכנסת, והם דברי התוספות בעבודה וזה דף ד' ע"ב וד"ה יתן: דהא אפילו הם מתפללים שחרית כו' לא מקרי בשעה שצבורו מתפללים. דאם לא כן למה לא הותר להתפלל מוסף בתלת שעי קמייאת, דהא הצבור מתפללים או שחרית. אלא ודאי דלא מקרי בשעה שהצבור מתפללים: כבד ונצור זמן קריאת שמע, כמו שכתבנו לעיל סימן נ"ח [וסף א:] ויתפלא מיד. כדי להסמין גאולה לתפלה: דהא רש"י כתב בתלת שעי קמייאת. ר"ל, הא דאמר רב יוסף בעבודה וזה דף ד' ע"ב לא לעיל אינש מוסף בראש השנה בתלת שעי קמייאת, על זה פירש רש"י בשעת חרון: והתוספות כתבו כו'. וז"ל, בתלת שעי קמייאת, פירוש בשלישית, דבאפרוין בסמוך בשעה שהחמה זורחת ומלכי מורה ומעבר מנחים כחתיים בראשיתן ומשתחיים לחמה מיד כועס, ודרכן של מלכים לעמוד בשלש שעות, עכ"ל (מזה מוכח דאין ישינים כי אם עד סוף שתי שעות, ובשעות שלישית עומדים. ועיין מה שכתבתי לעיל סימן נ"ח ס"ק ו): מאי איצטרך כו'. דהא דאמר רב יוסף לא לצלי אינש תפלת מוסף בראש השנה בשלש שעות ראשונות דלמא כיון דמפקיד דינא דלמא מעיינים שחרית ודחפי ליה, פריך והאפרוין שלש שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה שלש שעות שניות יושב ודן כו', ומשני, איפוך, ראשונות יושב ודן, בשניות יושב ועוסק בתורה. ואיבעיא אימא לא תיפוך, תורה

סופר

שו"ת האו"ח סימן רח

חת"ם

שפר

שם דף ד' ע"ד מייתי מכ"ת ש"ס מנחו' מ"ה ע"א, פסוק זה אלי' עתיד לדורשו נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים, הא ישראל יאכלו. בחידושי תורה שלי אמרתי, דר' יוחנן נמי ידע דאיכא למימר כרבינא ס"ד אמינא הואיל ואשתרי מליקה גבייהו, אלא שכתבו תוס' שאני התם דמצותו בכך, וכתבו מ"מ איכא למיטעי בהכי, והוא דוחק מהיכי יבוא לטעות, אלא שי"ל כיון שראו אלי' הנביא אכל מבי טבחי דאחאב שהי' מומר לע"ז וכתבו תוס' פ"ק דחולין [ה' ע"א] עפ"י הדיבור היה, נוח לנו לומר אלי' כהן הי' וכהן מותר לאכול הואיל ואשתרי במליקה הכי הוה ס"ד, לכן הוצרך יחזקאל להוציא מטעות זה, ומיושב פסוק דיחזקאל. אך כל זה אם אלי' כהן היה, דבזה יש פלוגתא בב"מ קי"ד תוס' ד"ה מהו, ע"כ אמר ר' יוחנן אלי' עתיד לדורשו:

ברך ה' ע"ב בהג"ה האריך ברמב"ם [ה' סנהדרין פט"ז ה"ן] שדבר שנתחזק עפ"י עד אחד שוב לוקין עפ"י ב' עדים, הנה כדברי רמב"ם מבואר בפרק החולין [ל"ט ע"ב] בדברי הרי"ף גבי אשתמודענהו יע"ש, וכן מוכח פרק אם אין מכירין [ר"ה כ"ב ע"ב] דע"א נאמן בשליחות קידוש החורש והמחלל י"ט בעדים אח"כ לוקה כלי ספק, ובחי' רמב"ן פ"ק דגיטין דליכא למילף עד אחד נאמן באיסורין מוספרה לה דהתם כל האיסור נתחזק על פיה משו"ה נאמנת ג"כ לספור לה לעצמה, וקשה א"כ מלקות וחטאת בנדה היכי משכחת לי, אע"כ כיון שהוחזק על פיה שוב לוקין. ומ"ש פר"מ מתוס' בחולין צ"ו ע"א ד"ה פלניא וכו', כ"כ אצלי יותר מארבעים שנה, ונכון הוא. ומ"ש ליישב קושית העולם משריפת בת כהן ומהליכה בממון אחר הרוב, כבר כתוב כן על ס' מורי בהפלאה ספ"ק דכתובות:

דף ט' ע"ב, יפה כתב, אברהם שמע מפי ה' ויצחק האמין לאברהם הואיל והיה מוחזק, ורגיל אני לומר משו"ה אמרינן ועקדת יצחק לזרעו תזכור ולא אמרינן עקידה שעקד אברהם כמו שאמר בתחלת הברכה שם:

אך אע"ה האמין תורה שבכתב היינו מה ששמע מהקב"ה עצמו אבל יצחק מסר נפשו על מצות א, ויש להאריך ולהסביר הנסיון הגדול הלז, הנה אע"ה וגם יצחק בנו חכמים גדולים היו, ויצחק לא ידע מאברהם אלא מעצמו השכיל כל מה שהשכיל אברהם

ברך ד' ע"ג מייתי הירושלמי עפ"י נביא נבנה, הנה הוא דברי תוס' במסכת ע"ז מ"ה ע"א דאמרינן כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה בידוע שיש שם ע"ז, וכתבו תוס', בירושלמי פריך מבית הבחירה ומסיק עפ"י נביא נבנה שם, ומורי הגאון החסיד שבכהונה מו"ה נתן אדליר כ"ץ זצ"ל פירש עפ"י מדרש רבה פ' וירא וירא את המקום מרחוק שראוהו מקום ולא הר והתפלל אברהם אבינו אין כבודו של מלך לשכון בעמק ונעשה הר אשר יאמר היום כהר ה' יראה יע"ש, נמצא קודם שניתן הארץ לאברהם אבינו ע"ה היה עמק ולא העמידו שם ע"ז וכשנעשה הר שוב כבר הוחזק ארץ ישראל לאברהם ולא יכלו לאסור אותו ההר, ואמר שעל זה נצטער דהע"ה אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב [תהלים קל"ב - ד' ה'], פירוש, כי ידע כל ההרים בחזקת ע"ז ונאסרים לגבוה וע"כ צריך למצוא מקום לה' שאינו הר אלא מקום, ואיך יהי' זה משכנות לאביר יעקב הא אין כבודו לשכון בעמק, עד שבא נביא וגילה הסוד איזה ההר הי' בתחלה עמק ונעשה הר והיינו דירושלמי עפ"י נביא נבנה, אלו דבריו זצ"ל ודפח"ח:

עד כאן דברי הרב מכאן ואילך דברי התלמיד, כבר כתבתי במקום אחר שנתקשיתי על כל בניני המקדשות, הראשון והשני והשלישי במהרה בימינו שאין א' דומה לחבירו, והכל בכתב מיד ה' עלי השכיל [כדה"י א' כ"ח י"ט] עפ"י דוד ושמואל הרואה בניות ברמה, והשני ע"י חגי זכרי' ומלאכי, והשלישי ע"י יחזקאל [מ' - מ"ד] וקשה אין הנביא רשאי לחדש והיה להם לעשות כמדת חצר המשכן במדבר. ושם אמרתי, שזהו פירוש הפסוק בפ' תרומה [כ"ה - ט'] ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו, ודרשינן פ"ב דשבועות [ט"ו ע"א] וכן תעשו לדורות, ולפע"ד קאי גם אככל אשר אני מראה אותך כן תעשו לדורות, שלעולם אני מראה אתכם תבנית הבנין ההוא, וכיון שהקב"ה התנה בתחלה שיכנה כאשר אני מראה א"כ אין כאן חידוש שחידש הנביא, ואולי גם בזה מיושב הא דעפ"י נביא נבנה כי בנין בהמ"ק צריך להיות עפ"י נביא ככל אשר אני מראה. [עיין שו"ת חיו"ד סי' רל"ו]:

חת"ם

שו"ת חאו"ח סימן רח

סופר

שפה

מעצמו, וכן יעקב, והיינו דפירש"י [ויקרא כ"ו - מ"ב] וזכרתי את בריתי יעקב כל אחד כדאי לעצמו ולא צריך לאביו, והנה האנשים האלה השכילו ענין וסוד הקרבנות שהיו בונין מזבחות והקריבו קרבנות וידעו עד היכן הדבר מגיע ומה שאפשר להשכיל בו, כי אעפ"י שנתן הרמב"ם במורה טעמים להשקיע לב ההדיוטים, מ"מ בסוף הל' מעילה כתב שהוא חק וסוד שלא נגלה לנו, ומ"מ האבות שבנו מזבחות ידעו וכמ"ש רמב"ן פ' ויקרא [א' - ט'] והם ידעו והשכילו שאי אפשר בשום אופן בעולם כלל וכלל שירצה הי"ת בקרבן האדם, שאילו לא (הי') השכילו כן כבר הי' אברהם מקריב ישמעאל בנו או אפילו יצחק, אלא שזה אי אפשר בשום אופן בעולם:

והנה כשאמר לו הקב"ה קח נא את בנך את יחידך והעלהו לי לעולה א"כ ע"כ יאמר שטעה בהשכלתו, ומכיון שטעה אפשר כי הכל טעות במה שהתקוטט עם אנשי דורו על האמונה, ולא יעלה על הדעת שמה אמר הקב"ה רק העלהו ולא להקריבו, אין דרכו של הקב"ה חלילה לדבר בלשון שיטעה בו הנביא, ואברהם הבין שלשון העלהו לעולה הוא לשון עולה ממש שהוא כליל לה', ומ"מ בתום לבבו לא הרהר כלל אע"פ שהיה חרץ להיקש הסוד שהבין מן הקרבנות. ואין מן התימה על אברהם ששמע מן הקב"ה עצמו, אבל מהתימה על יצחק שקיבל מאברהם מה שהוא נגד השכלתו ואי אפשר לשמוע כלל, מ"מ לא הרהר גם אחרי דברי חכמים ושמע ופשט צווארו. והאמת בזה, שבוודאי היה יצחק עולה כולו כליל, כי בן אדם הנותן נפשו לשחיטה והקטרה בלי שום ציפוי שימלט נפשו ע"ד אליך ה' נפשי אשא, הרי נפשו כולו כליל לה' יתברך, ולא דמי לקרבן בהמה שצריך הפשט וניתוח וכליל לאישים ואז תעלה נפש הבהמה לריח ניחוח, אבל לא כן נפש האדם בחיים חיותו נדבק בהי"ת על ידי מחשבתו ובתנאי שיהי' מסירת נפש ממש, ואם כן היינו והעלהו לי לעולה והרי העלהו והיה עולה. ואף על פי שזה דבר פשוט לכל מבין ומשכיל, מכל מקום העלים הקב"ה מחשבה זו מאברהם ויצחק אעפ"י שהיו חכמים גדולים מ"מ כתיב [משלי ב' ז'] יצפון לישרים תושבי, כי לולא שהעלים מהם סברא זו לא הי' מסירת נפש שלימה כי ידע שלא ימות, על כן לא הבינו תוכן הדבר עד אחר מעשה:

ולתשלום ענין זה, מה שאמרו חז"ל פר"ע [שבת פ"ח ע"א] מכאן מודעא רבה לאורייתא והדר קבלוהו בימי אחשוורוש, י"ל שהקשו תוס' הא הקדימו נעשה לנשמע, תי' הראשונים דעל תורה שבכתב הקדימו נעשה לנשמע אבל על תורה שבע"פ כפה ההר ועל זה קאי המודעא. ונ"ל כי זה מרומז במ"ש במתן תורה [שמות כ"ד - ז'] כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, ובפרשת ואתחנן [ה' - כ"ד] אמרו למרע"ה ושמענו ועשינו, הקדימו שמיעה לעשי', כי מה שהקדימו נעשה לנשמע אמר רבא למינא אנן דסגינן בהמנותא כתיב בן תומת ישרים תנחם [שבת פ"ח רע"ב], פי' אנו מאמינים בהקב"ה ובוטחים בו שלא יטיל עלינו מה שאי אפשר או אין רצונו לסבול^ד, על כן אמרנו נעשה קודם שמיעה, ואמנם שיהיו מסורים ביד חכמים לא אבו לקבל עליהם דברי חכמים מבלי שיהרהרו ויפקפקו על תקנתם אולי לא ישרו בעיניהם, על כן אמרו למרע"ה ושמענו ואח"כ עשינו, ומ"מ הקב"ה כפה אותם על כרחם לקבל עליהם גזירות חכמים ותורה שבעל פה בלי הרהור אחריהם, והואיל והיה בע"כ על כן טענו מודעא רבה על זה. שוב בימי מרדכי שעשה מעשים אשר לא ישרו בעיני ישראל וכמ"ש [מגילה י"ב סע"ב] כנסת ישראל אמרה ראו מה עשה לי יהודי דלא הרג דוד לשמעי דמתילד מ"נ^ה מרדכי דמגרי ב' בהמן, וראו אח"כ אע"ג שבעיניהם לא יפה עשה מרדכי שהי' מתגרה בהמן, ראו אח"כ כי משמיא הסכימו על ידו וגדולות ונפלאות עשה הקב"ה על ידו, אז הבינו כי אין להרהר אחר דברי חכמים כי את הכל עושים יפה בעתו וה' עמהם, על כן הדר קבלוהו ונאמר קימו וקבלו, כמו נעשה ואח"כ נשמע כן קימו ואח"כ קבלו לשון שמיעה וקבלה והאזנה:

בהא סלקינן יצחק מסר נפשו על דברי חכמים במה שהוא חרץ לשכל ולא הרהר אחר חכמים, משו"ה ועקידת יצחק תזכור להשומעים לתורה שבעל פה ואינם מהרהרים אחר דברי חכמים ותקנותיהם וגזירותיהם, אבל מי שאינו בכלל זה אין לו חלק בתפלה זו:

ברך ז' ע"ד, במ"ש רמב"ם [ה'] מעשה הקרבנות פ"ב הט"ו] דחנוכת נשיאים הוראת שעה היתה וכמס' מ"ק ט' ע"א ילפינן מזה ק"ו ואכלו [ב]יום הכיפורים, י"ל ברמב"ם לא הוזכר הוראת

יז

דברים ב דברים

ז הָיָה פָּנֵי לָכֶם צָפֹנָה: וְאֶת־הָעַם צוּ לֵאמֹר אַתֶּם עֲבָרִים בְּגִבּוֹל אֲחֵיכֶם
ה בְּנֵי־עֲשׂוֹ הַיִּשְׁבִּים בְּשַׁעִיר וַיִּירָאוּ מִכֶּם וְנִשְׁמַרְתֶּם מֵאֵד: אֶל־תִּתְּנוּרָו בָּם כִּי
לֹא־אַתֶּן לָכֶם מֵאֲרָצְם עַד מִדְרָךְ כָּף־רֶגֶל כִּי־יִרְשֶׁה לְעֲשׂוֹ נִתְּתִי אֶת־הָרֶ
י וְשַׁעִיר: אֲכַל תִּשְׁכְּרוּ מֵאֲתֶם בִּכְסָף וְאֲכַלְתֶּם וְגַם־מֵיִם תִּכְרוּ מֵאֲתֶם בִּכְסָף
בְּהוֹן, אָרִי, לֹא אֶתֵּן לָכֶן מֵאֲרֵעֵהוּ, עַד מִדְרָךְ פָּרֶסֶת רֶגֶל, אָרִי יִרְשֶׁה לְעֲשׂוֹ, יִקְבִּית יֵת
טוֹרָא דְשַׁעִיר: ו. עֲבוּרָא תִּתְּנוּן מִנְהוֹן, בִּכְסָף וְתִיכְלוּן, וְאֵף מִיָּא תִּתְּנוּן מִנְהוֹן, בִּכְסָפָא

רס"ג (ה) עד מדרך כף רגל, אפילו מדרך כף רגל.
(ו) בכסף, בדמים.

רשב"ם ב (ג) צפונה, לצד ארץ ישראל כי בדרום ארץ ישראל הלכו במדבר.

(ד) הישבים בשעיר, לא אלה הם אותן אדום שיצאו בחרב לקראת ישראל, שהרי באלה כתיב כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר (להלן פסוק כט), אבל אדום לא מכרו כלום וכתיב בהם ויט ישראל מעליו (במדבר כ כא)⁴, וייראו מכם, מגזרת וַיִּשְׁבוּ וַיָּדְעוּ וַיֹּאמְרוּ, אבל וַיִּירָאוּ את ה' (להלן לא יב), וַיָּדְעוּ כי שמי ה' (ירמיה טז כא), מגזרת וַיִּשְׁבוּ וַיָּדְעוּ, וכולם להבא הם.

(ה) כי לא אתן לכם מארצם, וכן כתוב במואב אל תצר את מואב (פסוק ט), וכן בבני עמון אל תצורם (פסוק יט). כל האזהרות הללו הוצרך משה להודיע עכשיו פן ירץ לבכם לאמר אם רצון הקב"ה לתת לנו נחלה ויכולת בידו, למה לא הוריש לנו אלה האומות שעברנו דרך עליהם. לכן הודיעם עכשיו

4 בכ"י גוספה כאן הוספה זו מאת המעתיק: זה פירוש רבינו. אבל לי הצעיר אין גרסא דבריו בזה, כי בני עשו היושבים בשעיר הם הם אדום כי לא מצונו להם יישוב כי אב בחר שעיר (ושמם הוצרכו) במקומו בכל קר"ה (=בכל המקרא), ומה שקשה לרבינו כאשר עשו לי בני עשו, אינו ענין כי אם על מה שאמרו למעלה אוכל בכסף חשבינוני (פסוק כח) כאשר עשו לי בני עשו שלא לקחנו מאתם שום דבר כי אם כמכר כמו שאמרו בענין אתם עברם בגבול אחיכם בני עשו וגו' אבל אכל (תכרו) (נתשכרו) מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם בכסף ושחתם (פסוק ו), וכן עשיתם כמו שצוה הקב"ה כמו שנ' כאשר עשו לי בני עשו, דרך סיבתם את הר שעיר שלח משה אל מלך אדום להניחם לעבור דרך ארצו אל ארץ ישראל, ולדבר הזה לא שמע אליהם שלא רצה שיכנסו כולם יחד בארצו פן ישחיתו את הארץ ולפיכך ויצא אדום לקראתו בעם כבד וכיד חזקה (במדבר כ כ), ולפיכך ויט ישראל מעליו (שם כא). אבל מכל מקום היו קונים משלהם דרך הליכתם ממה שהיו צריכים. וזהו האמת והישר.

רמב"ן ב (ד) וטעם אחיכם בני עשו, שייחוס ישראל מן אברהם, וכל ורעו אחים, כי כולם הם נמולים⁷³, וזה טעם לא תחשב אדומי כי אחיך הוא (להלן כג ח), רק בני הפלגשים⁷⁴ ישמעאל ומדין וכל בני קטורה אינם באחווה, מן הכתוב כי ביצחק יקרא לך ורע (בראשית כא יב).

(ו) אכל תשכרו מאתם בכסף, אם תתאוו לאכול מפירות ארצם⁷⁵ לא תקחו מהם רק בכסף מלא לרצונם, וזה טעם מאתם, וגם מים לא תשתו מהם כלל רק בכסף לרצונם.

73 צ"ע ראה בהריא אמרו בסנהדרין נט ב שבעי עשו אינם נמולים משום דכתיב כי ביצחק יקרא לך ורע ולא כל יצחק, ובכור זהב מגיה כאן: אף כי לא כולם הם נמולים. וראה שו"ת חתם אהר"י ח"ב סי' פח. בכמה כ"י חסרה כל פיסקא זו. 74 בראשית כה ו. 75 נכותנו ליישב מה היו צריכים לאוכל, והיו היה להם מן.

ב (ה) אל תתגורו בם, כמו יגרה מדין (משלי כח כה), כענין ראב"ע תנועה ושכוש.

(ו) אכל תשכרו מאתם, אם ירצו למכור⁸⁵. ויש אומרים: כי המלה כתימה⁸⁶. והטעם, כי אין להם צורך למאכל ולמשחה אלה השנים שעברו. והער על כן⁸⁷, כי ה' אלהיך ברכך (פסוק ז).

85 ולא תכריחו אותם למכור כדרך גייסות. 86 כלום תקנו מאתם אוכל? 87 [הראיה לפירוש זה, מה שנאמר בפסוק הבא כי ה' וגו'].

(ג) ההר הזה, הר שעיר. פנו לכם צפונה, צווי זה לא היה חזקוני לאלתר עד שגמרו לסבב כל ארץ אדום ומואב, והכי קאמר: עתידים אתם לפנות דרך צפון, ובתוך כך: ואת העם צו וגו' (פסוק ד), והם חשבו לפנות מיד, ולפיכך שלחו לו לישול רשות לעבור.

(ד) ואת העם צו לאמר, פירש כאן האזהרה שחיסר בפרשת חוקת, וחיסר כאן השליחות שפירש בפרשת חוקת²⁹.

29 שם יד.

האזין אליכם, אפילו להאריך, ולא לבטל גזרת הבנים אפילו ספורנו אחר מות האבות, ובזה הוכיחם שלא היתה תשובתם שלימה, ולפיכך לא השיגו דבר אפילו בדמעתם.

למה אשכל גם שניכם יום אחד.
 ר"ל הביאור הזה, דאמרה ליעקב דכל זמן
 שהוא קיים חיה שכולה גם מעשו,
 דכרי מלינו כמה גרים שנחגיגורו מצניו, כמו
 שבדי' הכניא שאמרו חז"ל שבי' גר אדומי,
 ומצני צניו של הכן למדו חורב צבני צרק,
 ואמרו חז"ל אם צאין הן גרי הצדק לעתיד
 לבוא אנוניוים בא צראשם עיי"ש בירושלמי

פי"ק דמגילה, אמנם כ"ז הוא אם יעקב יהי
 קיים ויוכלו לקבל גרים, אבל כיון שעשו אחיד
 מתחנכים לך להבדיל הרי אחי שכולה משניכם
 גם יחד, דאם אין יעקב אין כלום, וחכו גם
 שניכם יום אחד, דבהריגתו של יעקב חתי
 שכולה צדק גם מעשו, ודוק.

ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו ויצוהו וגו' לא תקח אשה מבנות כנען וגו'.

נראה ביאור כן פרשתי, עיי"מ ששמעתי
 מאמתי"ר הגאון ז"ל על הא דכתב
 הרמב"ם בפ"י מהל' מלכים ה"ז יאל זרעו
 של ישמעאל שנאמר כי יצחק יקרא לך זרע
 ויאל עשו שהרי יצחק אמר ליעקב ויתן לך
 את צרכת אברהם לך ולזרעך מכלל שהוא
 לבדו זרעו של אברהם וכו', ובאמת בגמ'
 מפיק לה להך מילתא דבני עשו אינן בכלל
 זרע אברהם משום דכתיב יצחק ולא כל
 יצחק, ואמר ע"ז, דודאי עיקר הדבר הוא
 מהקרא דביצחק ולא כל יצחק, ואי לאו הכ
 קרא היו כל זרעו של יצחק נחשבין בכלל זרע
 אברהם, ובא הכ קרא לגלות דלאו כל יצחק
 אחריני להיות זרע אברהם רק חלק ממנו,
 אבל עדיין אין לנו יודעין מי מזרעו של יצחק
 הוא הנחשב זרע אברהם, אם יעקב אם עשו,
 ועי"ז בא הקרא דויתן לך את צרכת אברהם
 לך ולזרעך, דרק יעקב הוא שנחשב זרע אברהם
 וזה צרכת אברהם ולא עשו, עכ"ד. ונראה
 לפי"ז, דעד אותה שעה הי' באמת הדבר
 חלוי וסומד מי יחי נחשב זרע אברהם, ורק

עכשיו נשעת הצרכות הוא שהוכרע הדבר
 כי יעקב צדק לו ד', ועליו הוא שנאמר כי
 יצחק יקרא לך זרע, וכ"כ משמעת לשון
 הרמב"ם מהל' מלכים שם שכתב מכלל שהוא
 לבדו זרעו של אברהם המתחזק בדתו ובדרכו
 הישרה, הרי שחלה הדבר צדק שהוא מחזיק
 בדתו ובדרכו הישרה. [ונראה דזכו ביאור
 הכתובים צריש מלאכי ואמרתם צדק אברהם
 כלוא את עשו ליעקב וגו' ואבד את יעקב
 ואת עשו שנאחי, ביאור הכתובים, דבאמת
 יעקב ועשו אחים היו ושניהם היו ראויים
 לרשת את צרכת אברהם כי שניהם בני יצחק
 היו [לא כמו בני ישמעאל ובני קטורה שלא
 היו ראויים מתחלתם כלל להצריח והבדעתי
 שנאמר לאברהם כדכתיב ואת צריח אקום
 את יצחק. **ועיין ברמב"ן פ' דברים על הפסוק**
אחם עוזרים בגבול אחים בני עשו שחלק
בין בני עשו ובין בני קטורה וישמעאל ודבריו
ל"ע עיי"ש בדבריו], רק זה שילא עשו הי'
 זה בצחירה מיוחדת אח"כ, וחכו ואבד את
 יעקב ואת עשו שנאחי, [ועיין במפרשים